

Wat is er aan de hand met de broedvogels in de polderbossen?

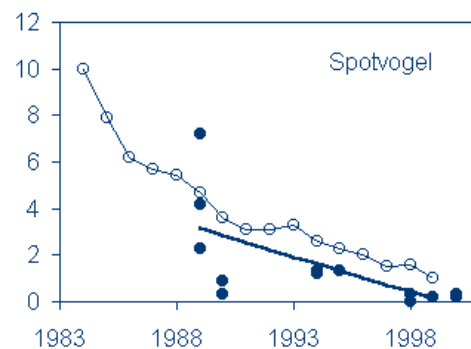
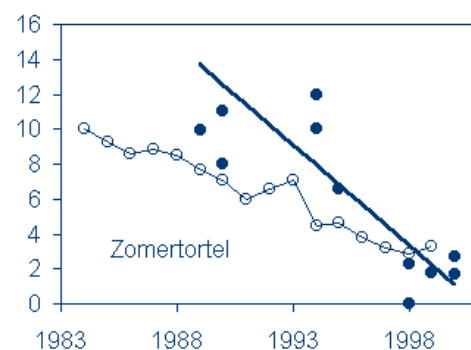
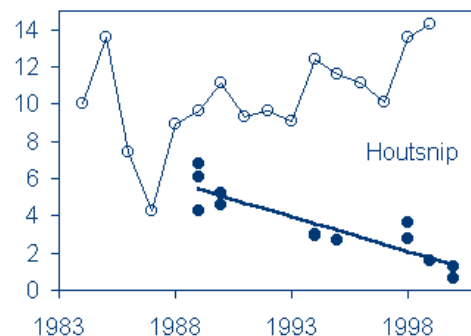
Eind jaren tachtig en begin jaren negentig bleken sommige vogelsoorten in de bossen van de IJsselmeer-polders in onverwacht groot aantal te broeden (Bijlsma 1990a-c). Dichtheden van Houtsnip, Zomertortel, Wielewaal en Appelvink waren formidabel in vergelijking met de meeste andere bossen in Nederland. Zelf liep ik in 2000 rond in het Hulkesteinse Bos en een deel van het Horsterwold in Zuidelijk Flevoland en de dichtheden van genoemde soorten vielen me bitter tegen. Ik besloot uit te zoeken of we hier te maken hadden met tel-problemen (invloed inventariseerder), toeval (minder 'goede' gebieden later gekarteerd) of trend (stelselmatige aantalsvermindering). Daarvoor heb ik de gegevens van 13 karteringen in de polders op een rijtje gezet (Tabel 1). De gegevens zijn afkomstig uit Bijlsma (1990b, 1990c), Griffioen & Wymenga (2000), die de dichtheden van veel gebieden op een rijtje zetten, en van mezelf.

De karteringen zijn op min of meer dezelfde wijze uitgevoerd, met vijf integrale bezoeken per broedseizoen. Ik heb

de soorten geselecteerd, waarvan de in 2000 in Horsterwold en Hulkesteinse Bos aangetroffen aantallen veel kleiner waren dan ik verwachtte.

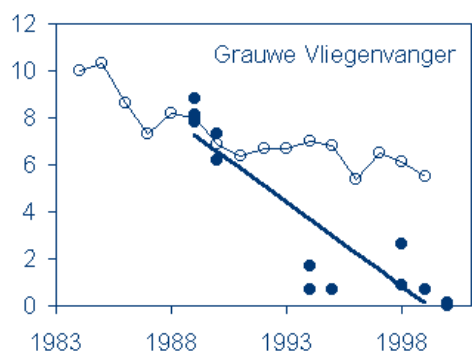
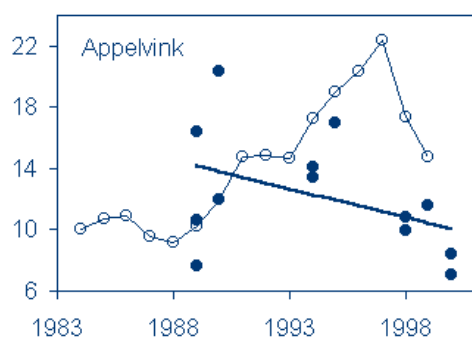
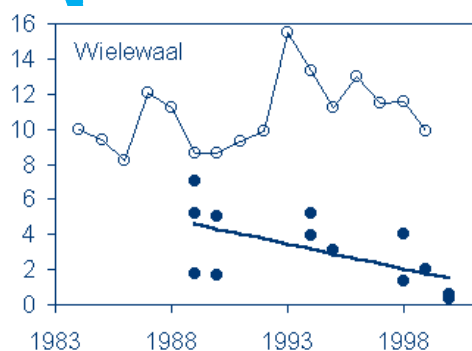
Wanneer de gevonden dichtheden af zouden hangen van de persoon die de inventarisatie uitvoerde, zou je in de reeks van Rob Bijlsma (1989-95) geen neergaande trend aantreffen. Met uitzondering van de Appelvink is dat wel het geval. We kunnen er dus vanuit gaan dat de aantalsvermindering niet samenhangt met de inventariseerder. Wanneer er een toevallige trend in de dichtheden bestaat, veroorzaakt door de volgorde waarin de terreinen zijn onderzocht, zou je geen neergaande trend verwachten in gebieden die tweemaal zijn onderzocht. Het gaat hier om het Kuinderbos, Horsterwold II en het Hulkesteinse bos. In alledrie deze gebieden namen de aantallen echter af. We hebben dus te maken met reële trends.

In figuur 1 is de aantalsontwikkeling van de geselecteerde soorten in de polders weergegeven, samen met de landelijke

Tabel 1. Gegevens van onderzochte gebieden en dichtheden per 100 ha van enkele broedvogelsoorten in de Noordoostpolder en Flevoland.
Hs= Houtsnip, Zt= Zomertortel, Sv= Spotvogel, GV= Grauwe Vliegenvanger, Ww= Wielewaal, Av= Appelvink.

Gebied	Onderzoeker	Jaar	N ha	Hs	Zt	Sv	GV	Ww	Av
Roggebotzand	Bijlsma	1989	774	6,8	18,3	2,3	8,1	5,2	7,6
Spijk-Bremerberg	Bijlsma	1989	828	6,1	16,4	4,2	8,8	7,0	10,6
Harderbos	Bijlsma	1989	487	4,3	9,9	7,2	7,8	1,8	16,4
Kuinderbos	Bijlsma	1990	1147	5,2	11,0	0,3	6,2	1,7	12,0
Voorsterbos	Bijlsma	1990	561	4,6	8,0	0,9	7,3	5,0	20,3
Horsterwold II	Bijlsma	1994	824	3,0	10,0	1,3	1,7	3,9	14,1
Hulkesteinse Bos	Bijlsma	1994	827	2,9	12,0	1,2	0,7	5,2	13,4
Horsterwold I	Bijlsma	1995	1208	2,7	6,6	1,3	0,7	3,1	17,0
Kuinderbos	Griffioen	1998	1106	3,6	2,3	0,3	2,6	1,3	9,9
Urkerbos	Bonder	1998	212	2,8	0,0	0,0	0,9	4,0	10,8
Hollandse Hout	Griffioen	1999	893	1,6	1,8	0,2	0,7	2,0	11,6
Horsterwold II	van Manen	2000	824	1,3	2,7	0,2	0,0	0,6	8,4
Hulkesteinse Bos	van Manen	2000	868	0,6	1,7	0,3	0,1	0,3	7,1

Figuur 1. Dichtheden per 100 ha in de polderbossen (zwarte stippen), vergeleken met de landelijke BMP-index van SOVON (open stippen, 1984= 10). De lijn representeert de trend in de polderbossen.

BMP-index. De aantalsontwikkeling van Zomertortel, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger en Appelvink is min of meer conform de landelijke trend. Bij zowel Houtsnip als Wielewaal namen de aantallen landelijk gezien in dezelfde periode lichtjes toe, terwijl in de polders een forse terugloop werd vastgesteld.

Over de oorzaak van de aantalsafname weten we niets. Bij Houtsnip en Wielewaal hebben we blijkbaar te maken met een mechanisme dat wel in de polders werkt, maar niet in de rest van Nederland (tenzij de BMP-index voor deze soorten niet representatief is). Bovendien werkt het in zowel de bossen van de Noordoostpolder als Zuidelijk en Oostelijk Flevoland, dus in polders en bossen met een verschillende leeftijd, en zowel op zand- als op kleibodem. In feite hebben we hier een fantastische kans gemist. Toen er nog veel Houtsnippen en Wielewalen in de polderbossen vertoefden, was dit een mooie gelegenheid om te onderzoeken waarom dit zo was. Wat aten de vogels bijvoorbeeld en in welke hoeveelheden was dit voedsel beschikbaar? Nu de grote dichtheden tot het verleden behoren, zijn we te laat. We kunnen hiervan leren dat we in de toekomst sneller zouden moeten anticiperen met verklarend onderzoek op onverwachte ontwikkelingen in de broedvogelbevolking.

Willem van Manen

Literatuur

Bijlsma R.G. 1990a. Broedvogels van Roggebotzand, Reve-Abbert, Spijk-Bremerberg en Harderbos (Oostelijk Flevoland) in 1989. SOVON-rapport 90/05. SOVON, Beek-Ubbergen.

Bijlsma R.G. 1990b. Broedvogels van het Voorsterbos in 1990. SOVON-rapport 90/15. SOVON, Beek-Ubbergen.

Bijlsma R.G. 1990c. Broedvogels van het Kuinderbos in 1990. SOVON-rapport 90/16. SOVON, Beek-Ubbergen.

Griffioen R. & Wymenga E. 2000. Broedvogels van het Hollandse Hout en het Praambos in 1999. A&W-rapport 232. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.

In memoriam

Op 17 maart overleed Ko Steenman (geb. 27 mei 1916). Hij speelde een belangrijke en constructieve rol in de beginperiode van onze organisatie, toen het Contactorgaan voor Vogelstudie (COV) van de KNNV als het ware de weg effende voor wat later SOVON zou worden. Binnen het COV werden in de jaren zestig en zeventig de banden tussen de vogelwerkgroepen in Nederland aangehaald en werden gezamenlijke onderzoekjes gestart.

De door Steenman opgestelde Verslagen Vogelstudie uit die tijd, met een nauwkeurig en uitgebreid overzicht van activiteiten van alle Nederlandse Vogelwerkgroepen, waren een jaarlijkse krachttoer. Ko bleef tot op hoge leeftijd actief als vogelaar, onder meer binnen de Vogelwerkgroep Wageningen, en deed tot en met afgelopen seizoen trouw mee met het BMP.

Op 18 maart overleed Jaap Taapken (geb. 16 maart 1925). De meeste lezers zullen hem vooral kennen als de grote man achter Het Vogeljaar, met een redacteurschap dat bijna 50 jaar omspant, waarvan een volle drie decennia als hoofdredacteur. Hij gaf in Het Vogeljaar aan SOVON de kans om de eerste twee atlasprojecten onder de aandacht van zeer velen te brengen en bood ook daarna volop publicatiemogelijkheden. Jaap was een gedreven vogelbeschermers die regelmatig op de barricades kroop, zeker als het om de vogeljacht in Zuid-Europa ging. Zijn letterlijk ontelbare publicaties behandelen echter ook vele andere onderwerpen. Pestvogel, Notenkraker, Barmsijs, Kruisbek en andere invasiegasten hadden zijn speciale belangstelling. Een uitgebreide beschrijving van beide personen is te vinden in het boek *In de ban van vogels* van K.H. Voous uit 1995 (uitgeverij Scheffers, Utrecht).